

Pa i njegovo odijelo je od vune — i on to ne krije! — Ako bismo mi određivali odijelo, to bismo sigurno preli vunu na način atlasa i baršuna. Dok engleski — a to su danas i naši štofovi, nikada ne govore: htio sam pa nisam imao novaca — pa iako su samo od vune.

I tako smo došli do temata, koji ima u arhitekturi vrlo značajnu ulogu, tj. do principa koji bi trebalo da tvori azbuku svakog arhitekta: principa odijela, odnosno obloge u arhitekturi. — (Po Adolfu Loos-u).

PRINCIP OBLOGE¹⁾

Iako su svi materijali umjetnicima jednako vrijedni, — oni ipak nisu za sve svrhe jednako upotrebljivi — često potrebna čvrstoća i konstrukcija traže materijal koji nije u skladu sa pravom svrhom zgrade.

Zadaća arhitekta glasi, možda:

Stvori prostoriju gdje je moguće toplo i udobno stanovati.

Topli i udobni su ćilimi!

Izaberi jedan ćilim za patos i druga četiri za zidove!

Ali ćilimima nije moguće graditi kuću — oni zahtijevaju neki konstruktivni kostur, koji ih nosi i održava u potrebnom položaju — a pronaći taj kostur je druga zadaća arhitekta. Time sam označio logičan put kojim bi morala ići sva arhitektura — i ovim redom počelo je graditi i čovječanstvo.

U početku je postojala samo obloga — čovjek je tražio zaštite ispred vremenskih nepogoda i topline za vrijeme dok spava. Pokriće = strop = krov, tj. prvi arhitektonski detalj — a ljudi su ga u početku tvorili od kože ili nekog tekstilnog proizvoda — pa je stoga još i danas zadržala u indoevropskim jezicima riječ pokrov = »Decke« svoj prvobitni smisao.

Ali krov treba negdje pričvrstiti, ako hoću da dam dovoljno zaštite porodici ispod njega — otuda zidovi koji pružaju ujedno i zaštitu sa strana. Time sam prikazao razvoj jedne **građevinske ideje**, kako se ona razvijala u čovječanstvu, kao i kod individua.

Ali ima arhitekata koji postupaju drukčije.

Oni u svojoj mašti ne vide prostor, već izmišljaju najprije zidove — a prostorije su im samo ono što ostaje između tih zidova — pa traže onda naknadno oblogu koja bi ovim prostorijama odgovarala.

Drukčije postupa umjetnik:

On osjeti najprije efekat — svojim duhovnim okom vidi najprije prostoriju koju hoće da stvori. Efekat, tj. osjećaj:

tuge, koju treba zgrada mrtvačnice da pobuđuje u posmatraču,
groze ispred hapsane,
pobožnosti ispred crkve,
poštivanja vlasti ispred vladine palate,

¹⁾ Štampano u časopisu »Tehničar«, Bgd, god. V, maj 1939, br. 8.

pijeteta ispred spomenika,
pa udobnosti u stambenoj kući,
i radosti u pivnici.

Sve je to efekat koji treba izazvati samo pomoću materijala i njegovih oblika.

Svaki materijal ima svoj izraz i ne može preuzeti oblik drugog: sami oblici su proizašli iz načina upotrebe i proizvodnje dotičnog materijala — nastali su, dakle, s materijalom i po materijalu — nijedan materijal ne dopušta sezanje u njegov oblikovni krug — i ko se ogriješi protiv toga, svijet će ga osuditi kao falsifikatora — dok umjetnik nema ništa zajedničkog sa laži i falsifikatom, jer su njegovi putevi trnoviti ali — uvijek samo čisti.

Toranj Sv. Stefana u Beču mogao bi se izliti od betona i postaviti negdje, ali to nije umotvor.

I sve što važi za toranj Sv. Stefana — važi i za palazzo Pitti i za palazzo Farnese — pa smo ovako pali usred bečke arhitekture na Ringu i našli ovdje jedan tužan period za umjetnost — tužan, naime, za ono nekoliko umjetnika između ondašnjih arhitekata, koji su bili prinuđeni da svoju umjetnost, za volju prostog puka, prostituišu — jer vrlo rijetkima između njih je bilo omogućeno da nađu gazdu, toliko širokogrudnog, koji bi u njima cijenio umjetnika.

— Pa zar stambeni prostor obložen ćilimima nije imitacija?

— Zidovi nisu svakako građeni od ćilima. I razastrti ćilimi neće da budu drugo osim ćilima — oni neće da budu konzole, ovakvih pretenzija oni nemaju, pa ih stoga i ne imitiraju, niti u boji, niti po uzorku — oni, naprotiv, jasno pokazuju svoje pravo značenje: da su, naime, obloga zidnih površina — a time i odgovaraju svojoj svrsi **po principu obloge**.

Pa kao uvodno spomenuto: obloga je starija od konstrukcije, a razlozi iz kojih je proizašla vrlo su kompleksni:

jednom je trebalo zaštititi protiv vremenskih nepogoda, kao što je uljena boja na drvetu, gvožđu ili kamenu,

drugi put traže oblogu higijenski razlozi, to je glazirana kamenština, na pr., kojom oblažemo zidne površine u toaleti,

a treći put treba, možda, sredstava za izvjestan efekat, kao što je na pr., tapeciranje zidova ili furniranje drveta.

Princip obloge je prvi izrekao Semper, a nalazimo ga potvrđenog svuda u prirodi:

Čovjek je prevučen kožom, a drvo korom.

Ja ću za taj princip postaviti zakon, koji ću nazvati: **zakon obloge**.

Vidim da se plašite, — zakon, velite, zakon, tj. smrt svakom razvoju. Stari majstori, kažete, prošli su dobro bez zakona!

Tačno! Gdje nema krađe, ne treba ni zakona, odgovaram, i dok se materijali koje smo upotrebljavali nisu imitali — nisu ni zakoni bili potrebni — ali sada bez njih nije više moguće!

I zakon obloge formulisaću sljedećim:

Postupaj uvijek tako da ne možeš zamijeniti oblogu s materijalom koji oblažeš — ili drugim riječima:

Drvo ti je dozvoljeno bojadisati svakom bojom osim bojom drveta.

Flodrovanje drveta je, naravno, pronalazak našeg stoljeća.

U srednjem vijeku je drvo bojadisano prvenstveno živo-crvenom, u renesansi plavom, a u vrijeme baroka i rokoko-a bijelom bojom iznutra, a zelenom izvana.

Naši seljaci su jedini zadržali još zdrav osjećaj za oblogu: oni bojadišu drvenariju apsolutnim bojama. Kako ljupko djeluju, na pr., na selu zelena vrata, zelena ograda i zeleni kapci u bijelo krečenom zidu!

Možda se još sjećate zgražanja u krugovima surogatnih umjetnih zanata, prilikom izložbe prvog pokušaja bojadisanog uljanom bojom, koje smo primili iz Engleske?

Ovi marljivi ljudi se ne protive bojadisanju uljanom bojom, jer smo mi već i prije toga bojadisali ovom bojom pokušstvo od mekanog drveta, ali su zaprepašćeni smjelošću Engleza da prikažu ovako jasno i neprikriveno uljanu boju, pa su počeli vrtjeti očima i praviti se kao da je još nigdje upotrebljavali nisu — vjerovatno gospoda misle da su ljudi držali njihovo flodrovano pokušstvo i građevinsku stolariju kao da je od tvrdog drveta.

Pa ako primijenim sada još i princip obloge na štukatore, to bi ova primjena glasila:

Štuk podnosi svaki ornamenat osim markiranja opeke.

I čovjek bi mislio da je to samo po sebi razumljivo, ali nije tako. Upravo u zadnje vrijeme zapažamo kako ožbukane fasade bojadišu crveno, sa bijelim figurama. Tu treba još ukazati na onu kuhinjsku dekoraciju, koja imitira kamene kvadere.

Općenito ne bi smio nijedan materijal koji služi kao obloga, pa bilo tapeta, voštano platno, štofovi ili ćilimi — prikrivati opeku ili kamene kvadere. I možda ćete sada razumjeti zašto djeluju toliko neukusno noge u triko-u naših plesačica, kojima bi svaka druga boja bolje odgovarala nego boja ljudskog mesa.

Materijal koji oblažemo može zadržati svoju prirodnu boju samo onda ako je materijal kojim ga oblažemo iste boje; tako, na pr., ter na gvožđu ili drvo na drvetu (furniranje, marketiranje itd.).

Pa i kovinu mogu prevući drugom kovinom pomoću vatre ili galvanskim putem ali princip obloge mi zabranjuje da imitiram tvar ispod obloge! Stoga mogu gvožđe terisati ili premazati uljanom bojom ili prevući galvanskim putem — ali ga ne smijem prevući brončanom — dakle, nekom metalnom bojom!

Tu treba spomenuti još šamotne pločice i ploče od cementnog kamena, njima imitiraju jedni teraco (mozaik), a drugi opet ćilime — a nema sumnje da ima ljudi koji ih onda i drže ovakvim — jer fabrikanti dobro poznaju svoje kupce.

Ali ne! Vi se varate, gospodo imitatori i surogatni arhitekti, čovječiji duh je ipak nešto preuzvišeno da biste ga vi mogli zavarati svojim sredstvima! (P o A. L o o s u).